

// Вопросы философии. – 2001. – №6. – С. 52–67.

9. Глушков В.М. Гносеологическая природа информационного моделирования / В.М. Глушков // Вопр. философии. – 1963. – №10. – С. 3–18.

10. Глушков В.М. Мышление и кибернетика / В.М. Глушков // Вопр. философии. – 1963. – №1. – С. 36–48.

11. Журба М.А. Девиртуализация виртуального: на вершине падения: монография / Журба М.А. – Луганск: Вид-во “Нолідж”, 2013. – 349 с.: библиог. 423 назв.

12. Нуруллин Р.А. Небытие как виртуальное основание бытия: дис. ... доктора филос. наук: 09.00.01 / Нуруллин Рафаиль Асгатович. – Казань. – 425 с.

References

1. Gryaznova E.V. Virtualnoinformatsionnaya realnost v sisteme “Chelovek Universum”: dis. ... d.filos.n.: 09.00.08 / Elena Vladimirovna Gryaznova. – Nizhny Novgorod, 2006. – 372 s.

2. Gubanov N.I. Osnovnyie formy byitiya / N.I. Gubanov, V.N. Sogrina // Filosofiya i obshchestvo. – 2004. – №4. – S.45–61.

3. Pankratov A.V. O razlichnom ponimani termina “virtualnaya realnost” / A.V. Pankratov // Virtualnye realnosti. Trudy laboratorii virtualistiki. – M.: In-t cheloveka RAN, 1998. – Вып.4. – S.118–119.

4. Rudnev V.P. Virtualnaya realnost / V.P. Rudnev // Slovar kul'tury XX veka. – M.: Agraf, 1999. – 384 s.

5. Mediafilosofiya. Osnovnyie problemy i ponyatiya / Pod. red. V.V. Savchuka. – SPb.: Izd-vo Sankt-Peterburgskogo filosofskogo obshchestva, 2008. – 345 s.

6. Chanyishev A.N. Traktat o nebytii [Elektronnyy resurs] / Chanyishev A.N. // Voprosy filosofii. – 1990. – №10. – Rezhim dostupa: http://www.psylib.ukrweb.net/books/_chana01.htm

7. Kunafin M.S. Virtualnoe byitie / Kunafin M.S., Yartsev R.A. // Byitie: kollektivnaya monogr. – Ufa: BashGU, 2001. – S.130–152.

8. Kagan M.S. Metamorfozy byitiya i nebytija / Kagan M.S. // Voprosy filosofii. – 2001. – №6. – S.52–67.

9. Glushkov V.M. Gnoseologicheskaya priroda informatsionnogo modelirovaniya / V.M. Glushkov // Voпр. filosofii. – 1963. – №10. – S.3–18.

10. Glushkov V.M. Myishlenie i kibernetika / V.M. Glushkov // Voпр. filosofii. – 1963. – №1. – S.36–48.

11. Zhurba M.A. Devirtualizatsiya vrtualnogo: na vershinI padInnya: monografIya / Zhurba M.A. – Lugansk: Vid-vo “NouIdzh”, 2013. – 349 s.: bIblIog. 423 nazv.

12. Nurullin R.A. Nebyitie kak virtualnoe osnovanie byitiya: dis. ... doktora filос. nauk: 09.00.01 / Nurullin Rafail Asgatovich. – Kazan. – 425 s.

Zhurba M.A., doctor of philosophical sciences, head of the department of philosophical and humanitarian disciplines of the Institute of Chemical Technologies of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Ukraine, Rubizhne), zna_3@rambler.ru

Virtual reality: multi-vectorial searches

It is emphasized that despite the variety of scientific approaches, concepts, theories of philosophical understanding of virtual reality, but nevertheless there is no complete, single authoritative comprehension. It is noted that A.Gryaznova's researches of virtual reality are among the most structured and systematized who structures definitely manifestations of virtual reality, systematizing them according to the following signs: virtual reality as one of the types of reality; virtual reality as a type of life; virtual reality as a kind of non-existence. It is noted that the offered approach will give opportunity to make a certain complete idea about the nature and manifestations of virtual reality, and also to outline boundaries of the problem of virtual in the life of contemporary man more accurately, thereby it will help to reveal some bifurcation processes which happen in a person's spiritual sphere indirectly.

Keywords: virtual reality, polyonticity, being, non-existence, virtus, nothing.

Zhurba H.A., доктор философских наук, заведующий кафедрой философских и гуманитарных дисциплин, Институт химических технологий Восточноукраинского национального университета им. Владимира Даля (Украина, Рубежное), zna_3@rambler.ru

Виртуальная реальность: разновекторные поиски

Отмечено, что несмотря на многообразие научных подходов, концепций, теорий относительно философского понимания виртуальной реальности, все же не существует целостного, единого авторитетного ее осмысления. Отмечено, что наиболее структурированными и систематизированными среди современных исследований виртуальной реальности является исследование Е.Грязновой, которая определенным образом структурирует ее проявления, систематизируя их по следующим признакам: виртуальная реальность как один из видов реальности; виртуальная реальность, как вид бытия; виртуальная реальность как вид небытия. Отмечено, что предложенный подход позволит составить определенное целостное представление о природе и проявлениях виртуальной реальности, а также более четко очертить границы проблемы

виртуального в бытии нашего современника, тем самым косвенно поможет раскрыть некоторые бифуркационные процессы, происходящие в духовной сфере человека.

Ключевые слова: виртуальная реальность, полнотичность, бытие, небытие, virtus, ничто.

* * *

УДК 141.7:159.923.2

Кириченко І. А.

аспірантка кафедри соціології, філософії і права,
Одеська національна академія харчових технологій
(Україна, Одеса), gileya.org.ua@gmail.com

ПРОБЛЕМА ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНИХ ПРОЯВІВ В СУСПІЛЬСТВІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Метою статті виступає побудова цілісної концепції профілактики девіантних проявів в суспільстві. За допомогою застосування соціокультурного підходу виділено основні варіанти виникнення девіації. Автор дослідив соціально-філософську сутність причин девіації. Запропоновано комплекс заходів для зменшення девіантного потенціалу соціальних груп, які можуть відтворювати девіантну поведінку в соціумі: 1) актуалізація загальнолюдських цінностей; 2) створення паралельної (“правильної”) ідентичності у членів маргінальних спільнот; 3) актуалізація нової ідентичності; 4) відрив від анти-соціальних цінностей; 5) ресоціалізація. Здійснено спробу побудови співвіднесення категорій “культура”, “соціальна норма”, “цінності” в рамках соціально-філософської теорії девіантної поведінки. Зроблено висновок, що девіацію можна розглядати як явище, яке деструктивно впливає на відтворення духовних і моральних норм, традиційних цінностей і її профілактика явища є необхідною для уникнення негативних соціальних феноменів.

Ключові слова: девіація, соціальні норми, профілактика, соціокультурний підхід.

В наш час Україна постала перед небезпечними викликами, що загрожують самому її існуванню, як незалежної країни: громадянська війна, сепаратизм і тероризм, маргіналізація великої кількості громадян. Дані проблеми нерозривно пов'язані з проявами девіантної поведінки окремої особистості в соціумі. Тому актуальність проблеми боротьби з девіацією, соціально-філософського осмислення можливостей профілактики даного явища не викликає сумнівів.

Метою статті є побудова концепції профілактики девіантних проявів в суспільстві. Для її досягнення на нашу думку доцільно застосувати методологію соціальнокультурного підходу, так як від дозволяє синтезувати філософський доробок з проблем осмислення девіації в цілісну категоріальну систему.

Один з творців соціальнокультурного підходу, відомий американський вчений Р.Мертон в соціальному та науковому контексті зосередив свою увагу на аналізі дисфункціональних явищ в суспільстві, розвиваючи концепцію Дюргейма, запропонував власне розуміння аномії [1, с. 71]. Думку Дюргейма про те, що ситуація дезінтеграції соціальних норм виникає при зіткненні прагнень і руйнуванні регулюючих норм Мертон перерформував в наступний принцип: деякі структури суспільства впливають на окремих його членів, штовхаючи їх на шлях непокори, збиваючи їх зі шляху поведінки що узгоджується із загальноприйнятими правилами [1, с. 72].

Власне аномію Мертон трактував в більш широкому контексті соціальної структури. Він аналітично розділяв її на дві фази, або два елемента, хоча як він сам підкреслював, в окремих ситуаціях вони можуть тісно взаємодіяти та переплітатись: перший елемент складається з цілей, намірів та інтересів, що задаються даною культурою. Вони складають сферу прагнень

індивіда. Друга фаза визначає, регулює, контролює схвалені соціумом засоби досягнення цілей [1, с. 72].

Надзвичайно важливим для Р.Мертон є розрізнення технічної ефективності та законності засобів досягнення цілей. Він розуміє це положення так: кожна соціальна група обов'язково поєднує свою шкалу бажаних цілей з моральними чи інституційними принципами регулювання допустимих засобів досягнення даних цілей. Ці регуляторні норми або моральні імперативи можуть не співпадати із нормами, що визначають ефективність цих засобів. Деякі засоби, які окремим індивідам видаються найбільш ефективними для досягнення заданих цілей, такі як незаконні операції з акціями, крадіжки, різноманітні афери і т.п. є виключеними із сфери дозволеного [1, с. 72].

Одним з найбільш методологічно вдалих варіантів соціокультурного підходу є варіант відомого російського суспільствознавця О.С. Ахієзера. Термін "соціокультурний" для нього передбачає єдність між уявленнями суб'єкта та його реальними діями. Вчений розвинув відтворюючу теорію соціокультурних процесів розглядаючи розвиток суспільства як соціокультурний процес відтворення суспільного суб'єкта. Дискомфортний стан соціуму зазвичай викликаний порушеннями в звичному оточенні, наростанням кількості неосвоєних чужорідних елементів культури. Все це призводить до відчуття відчуження від середовища. Дискомфорт може відчувати як окрема людина, так і ціле суспільство, коли вони опиняються у важкій ситуації, постають перед необхідністю вирішення складних завдань, що потребує значних зусиль [2, с. 51].

Важливою категорією, яку вводить О.С. Ахієзер є відтворення. Це соціально-філософська здатність суб'єкта відновлювати себе всупереч різного роду негативним і деструктивним зовнішнім і внутрішнім факторам, забезпечувати своє існування та розвиток. Актор концепції вважає, що відтворюються всі форми людської діяльності. Існує три типи відтворення: просте, деструктивне та інтенсивне. Деструктивне відтворення пов'язано з недостатньою здатністю суб'єкта долати внутрішні та зовнішні протиріччя, підтримувати ефективність відтворення. Цей тип відтворення загрожує суспільству катастрофою. Просте або статичне відтворення – це один з основних типів відтворення в житті суспільства. Без нього неможливе підтримання культури, функціонування економіки, спілкування та й будь-яка діяльність. Метою цього типу відтворення є підтримання досягнутого рівня ефективності під девізом "завтра так само як сьогодні". Оскільки цей тип відтворення націлений на незмінний ідеал, то воно орієнтується на готові зразки, освоєний досвід [2, с. 51]. Деструктивне відтворення пов'язано з недостатньою здатністю суб'єкта долати зовнішнє і внутрішнє протиріччя, підтримувати ефективність відтворення. Цей тип відтворення загрожує суспільству катастрофою. Відтворююча діяльність при простому відтворення протистоїть інноваціям, страх перед ними пов'язаний з нездатністю визначити їх зміст, оцінити їх позитивні і негативні можливості, з невмінням направити на укріплення і розвиток системи цінностей, досвіду, змістів, що вже склалися, тобто з недостатніми рефлексивними можливостями того чи іншого соціуму. На думку О.С. Ахієзера, рушійною силою розвитку

суспільства є внутрішнє протиріччя відтворюючої діяльності суб'єкта між соціальними відносинами і культурою. Інтенсивне відтворення дозволяє творчо переосмислити культурні протиріччя, на основі синтезу зняти їх та перевести соціум на інший рівень соціокультурного буття.

Культура як небіологічний, накопичений і організований досвід і соціальні відносини, тобто відносини в процесі взаємодії людей і свідомості, організаційна форма культурного досвіду представлені О.С. Ахієзером як дві сторони суспільства, два аспекти людської діяльності, що проникають один в одного. Люди постійно зіштовхуються з конкретними формами їх протиріччя, конфліктом між ідеалом та його втіленням, планом і реалізацією, думкою і дією, традицією та інновацією [2, с. 22].

Важливим механізмом соціокультурних змін є розвиток відносин суспільства та особистості. О.С. Ахієзер формулює його як набір альтернатив в рамках опозиції "partiципация" (прилучення) – "відпадиння" [2, с. 38]. Люди змінюються, так само як і Всесвіт навколо них, що призводить до відставання моделей, зафіксованих у культурі. Так виникає протиріччя, що є сутністю девіації. Важливо, що увесь соціум не може зрозуміти одразу, що світ змінився, частина людей дотримується моделей, що зафіксовані в культурі.

О.С. Ахієзер робить спробу виразити проблему соціального порядку дезорганізації та соціальної патології в термінах порушеної комунікації, яку визначає через взаємодію в організаційних відносинах. Розкол суспільства є серйозними порушенням, деформацією, відсутністю комунікації. Розкол передбачає порушення механізмів соціалізації, передачі культури, втрату базисних змістів. Він є порушенням або відсутністю єдиних для всього суспільства правил достатніх для нього за об'ємом та кількістю інформації. У різних соціальних суб'єктів розколотого суспільства різні цілі і цінності життя і навіть принципово інша основа господарської діяльності, різні ціннісні орієнтації, протилежні оцінки важливих сфер діяльності. Крім того розкол спостерігається в моральному базисі суспільства, який за О.С. Ахієзером є найбільш глибоким і значимим для соціального цілого. Впорядкована соціальна структура формується в процесі взаємного обміну діями і змістами соціальних суб'єктів різних рівнів. Відповідно, якщо частина соціальних суб'єктів не приймає участь в процесі комунікації, піклується лише про власні інтереси, то взаємовідносини між елементами соціального суб'єкта закономірно порушуються, дезорганізація наростає в результаті боротьби особистих, приватних, суспільних, колективних інтересів, між особистістю і суспільством, соціальними групами [2, с. 33]. Перелічені фактори є основою для виникнення масових девіацій в соціальній поведінці людей.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що в рамках соціокультурного підходу девіаційна поведінка виступає наслідком порушення механізму передачу цінностей та норм. Наше дослідження доводить, що таке порушення можливе в чотирьох основних ситуаціях: 1) ситуація аномії, коли в суспільстві руйнуються старі цінності і виникають нові, моральна система дезінтегрується; 2) ситуація, коли дія різноманітних соціальних інститутів на особистість надзвичайно силь-

на або надзвичайно слабка; в такому випадку гармонійного засвоєння ціннісного набору не відбувається, а замість цього виникає деформація, коли певна група цінностей (матеріальних, релігійних і т.д.) сприймається особою як найбільш важливі або навпаки не потрібні; 3) порушення процесу партиципації, коли людина не може співвіднести себе з будь-якою соціальною спільністю, її соціальними нормами і цінностями, або свідомо відкидає їх, стає ізгоєм; 4) ситуація, коли виникає соціальна спільність, що відтворює анти-культуру, тобто цінності і норми, які протирічать загальноприйнятим стандартам (алкогольні, молодіжні, злочинні субкультури, фанатські угруповання і т.д.).

В залежності від ситуації, що спричинила прояви девіантної поведінки, можна розробити систему заходів, які спираються на наше розуміння соціокультурної сутності девіації, як складного суспільного явища. В ситуації аномії необхідно досягнути суспільного консенсусу щодо нових, прийнятних для більшості громадян "правил гри", тобто побудувати нову нормативно-ціннісну систему, а також організувати її інтенсивне відтворення за допомогою соціальних інститутів різного рівня. Даний процес рано чи пізно самоорганізується в суспільстві, але на це можуть піти роки, чи навіть десятиріччя, тому цей процес необхідно пришвидчувати. Для цього існують відповідні методи, що ґрунтуються на синергетиці.

Р.Мертон вказував, що соціальні інститути не завжди створюють на соціальну систему збалансований вплив. Значимість окремих цілей може змінюватись незалежно від ступеня значимості засобів їх досягнення. Мають місце випадки непропорційного підкреслювання окремих цінностей в поєднанні з достатньо малою стурбованістю засобами їх досягнення. Свого крайнього вираження подібна ситуація досягає в тому випадку, коли вибір альтернативних засобів окреслюється лише технічними міркуваннями [3, с. 300]. В ситуації невірної роботи соціальних інститутів необхідно збалансувати їх роботу. Це можна зробити за допомогою впровадження науково-теоретичних концепцій в їх роботу, а іноді застосовуючи та розповсюджуючи зручні ідеологічні та морально-етичні інструменти. Наприклад, концепція демократичних цінностей дозволяє за допомогою стримувань і противаг впорядкувати взаємодію різноманітних соціальних інститутів: сім'ї, освіти, правової системи, трудових колективів тощо.

Проблему порушення партиципації, на нашу думку, необхідно вирішувати комплексно. Певні освітні заходи, інформування людей щодо їх прав та обов'язків в соціальній системі, цілеспрямована робота психологів повинні дати позитивні результати в даному напрямку.

Із змальованих нами ситуацій найбільш складною для вирішення є четверта, коли в рамках соціуму вибудовується альтернативний простір анти-культури. Причинами його появи, на нашу думку, є тривале ігнорування інтересів чималої кількості окремих особистостей, які об'єднуючись в антисоціальну спільність створюють можливості для відтворення девіантної поведінки. Для руйнування соціальної спільноти з подібною характеристикою можна запропонувати наступний механізм: 1) актуалізація загальнолюдських

цінностей за допомогою психологічних, соціально-економічних, освітніх і релігійних заходів; 2) створення паралельної ідентичності у членів даної спільноти; 3) актуалізація нової ідентичності окремих осіб; 4) відрив окремих осіб від простору анти-культури; 5) ресоціалізація, інтеграція особи в нове, більш сприятливе соціальне середовище. Історія подає нам чимало випадків, коли даний механізм успішно спрацював. Наприклад, під час Другої світової війни в СРСР були створені штрафні батальйони, до яких увійшло чимало людей з кримінальним минулим. Однак на фронті під час жорстоких боїв, у вогонь яких кидали штрафників, кримінальна ідентичність швидко руйнувалась і людина сприймала нові цінності. В результаті після війни чимало колишніх в'язнів переосмислили своє минуле і успішно інтегрувались в поствоєнний соціальний простір, щоб більше ніколи не повертатись до злочинних практик.

Всі запропоновані заходи мають включати в себе активізацію можливостей особистості до медіації, тобто творчому переосмисленню суспільних цінностей і норм, соціальних реалій, елементів ідеології та науки. При цьому акцент треба робити на розвитку творчих здібностей індивіда, так як саме навички до створення чогось нового дозволяють особистості подолати системні протиріччя соціальної структури.

В рамках соціокультурного підходу культурні цінності виступають метою діяльності індивіда, первинним її мотивом, а норма – засобами і соціокультурними програмами досягнення певної цінності, алгоритмами діяльності особистості, схваленими суспільством. Оскільки індивід має здатність до індивідуального трактування тієї чи іншої норми, то, в цьому полягає потенційна можливість девіантних проявів. Джерелом девіантної поведінки виступають індивідуальні культурні цінності особистості, які формуються під впливом середовища.

Таким чином, девіацію можна розглядати як явище, що деструктивно впливає на відтворення духовних і моральних норм, традиційних цінностей, правової свідомості і т.д. В той же час без приділення достатньої уваги цьому явищу у соціальній філософії неможливо досліджувати всю повноту людини, її можливості виходу з визначених соціумом рамки. Не випадково девіантні прояви супроводжують людську історію, що доводить важливість девіації в процесі розкриття онтологічних аспектів існування людини. Можливості для поширення девіантної поведінки розширюються в період спонтанних біфуркацій в транзитивному соціумі. Багато людей сповзаючи до маргінальних прошарків втрачають морально-етичні ідеали, сталий соціальний статус, групу з якою була пов'язана їх самоідентифікація. Ефективна профілактика девіантних проявів можлива лише за урахування багатоваріантності її виникнення, застосування вірних інструментів для її подолання. Одним з базових процесів, що дозволяють зберігати стабільність суспільства є відтворення норм і цінностей, перевірених досвідом людства. Релігійні настанови, заповіді, закони, традиції і соціальні норми завжди супроводжували життя людей і регулювали їх взаємовідносини. Однак даний процес не завжди розгортається в очікуваному і бажаному напрямку і тоді девіація виступає закономірною характеристикою суспільного буття

окремої особистості та соціальних спільностей, що не вписуються в загальноприйняті принципи існування в соціуму.

Список використаних джерел

1. Афанасьев В. Эволюция концепции аномии в социологии девиантного поведения / В.А.Афанасьев // Рубеж. – 1992. – №2. – С. 69–81.
2. Ахиезер А.С. Россия: критика исторического опыта (Социокультурная динамика России). – От прошлого к будущему. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 1998. – Т. 1. – 804 с.
3. Мертон Р. Социальная структура и аномия [пер. с франц. Е.А. Самарской] // Социология преступности (Современные буржуазные теории). – Москва: Прогресс, 1966. – С.299–313.

References

1. Afanasev V. Evolyutsiya kontseptsii anomii v sotsiologii deviantnogo povedeniya / V.Afanasev // Rubezh. – 1992. – №2. – С.69–81.
2. Ahiezer A.S. Rossiya: kritika istoricheskogo opyta (Sotsiokulturnaya dinamika Rossii). – Ot proshlogo k buduschemu. – Novosibirsk: Sibirskiy hronograf, 1998. – T.1. – 804 s.
3. Merton R. Sotsialnaya struktura i anomiya [per. s frants. E.A. Samarskoy] // Sotsiologiya prestupnosti (Sovremennyye burzhuznyie teorii). – Moskva: Progress, 1966. – S.299–313.

Kirichenko I.A., postgraduate student of Chair of sociology, philosophy and law of Odessa National Academy of Food Technologies (Ukraine, Odessa), gileya.org.ua@gmail.com

Philosophical analysis of the problem of prevention of deviant manifestations in society

The purpose of the article advocates the concept of integrated prevention of deviant manifestations in society. Through the use of socio-cultural approach highlights the main options occurrence of deviation. The author investigated the socio-philosophical nature of the causes of deviation. A range of measures to reduce the potential deviation of social groups that may vidstvoruyuvaty deviant behavior in society. 1) Update of human values; 2) creating a parallel identity of the members of the community; 3) Update the new identity of individuals; 4) lead individuals from anti-social values; 5) resocialization. An attempt was made to relate the construction of categories of "culture", "social norm", "value" within the social and philosophical theories of deviant behavior. It is concluded that the deviation can be seen as a phenomenon that a destructive effect on the reproduction of the spiritual and moral norms, traditional values and prevention of this phenomenon is necessary to avoid negative social phenomena.

Keywords: deviation, social norms, prevention, socio-cultural approach.

Кириченко І.А., аспірантка кафедри соціології, філософії та права, Одеська національна академія пищевих технологій (Україна, Одеса), gileya.org.ua@gmail.com

Проблема профилактики девиантных проявлений в обществе: философский анализ

Целью статьи выступает построение целостной концепции профилактики девиантных проявлений в обществе. посредством применения социокультурного подхода выделены основные варианты возникновения девиации. Автор исследовал социально-философскую сущность причин ее причин и предложил комплекс мер по уменьшению девиантного потенциала социальных групп, которые могут воспроизводить девиантное поведение в социуме: 1) актуализация общечеловеческих ценностей; 2) создание параллельной ("правильной") идентичности у членов маргинальных сообществ; 3) актуализация новой идентичности; 4) отрыв от анти-социальных ценностей 5) ресоциализация. Предпринята попытка соотнесения категорий "культура", "социальная норма", "ценности" в рамках социально-философской теории девиантного поведения. Сделан вывод, что девиацию можно рассматривать как явление, деструктивно влияющее на воспроизводство духовных и нравственных норм, традиционных ценностей, поэтому и ее профилактика необходима для избегания негативных социальных феноменов.

Ключевые слова: девиация, социальные нормы, профилактика, социокультурный подход.

* * *

УДК 304.44

Ємельяненко Є. О.

кандидат філософських наук, докторант,
Національний інститут стратегічних досліджень
(Україна, Запоріжжя), gileya_zaporizhzhya@ukr.net

КОНСТРУВАННЯ МАРГІНАЛЬНОСТІ ТА АГЕНТИ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ

Мета наукового пошуку зосереджується на визначенні, систематизації та характеристиці суб'єктів конструювання маргінальності. Основою для такої аналітичної діяльності є розуміння етапів процесу маргіналізації. Сам процес маргіналізації може розгортатись за двома векторами: ззовні та зсередини. За умови розгортання процесу маргіналізації зсередини маргінальний статус індивіда визначає суспільство. При цьому задіяними є такі суб'єкти конструювання маргінальності: 1) особи, що задіяні в процесах продукування соціальних норм та духовних цінностей; 2) особи, що задіяні в розповсюдженні сформованих норм та цінностей; 3) особи, що в своїй діяльності закріплюють соціальні бар'єри, обмежуючи маргінала у правах та витісняючи його з "основного" суспільства. За умови, що процес маргіналізації рухається вектором зсередини провідним суб'єктом конструювання маргінальності стає сам індивід та його найближче оточення, яке є для нього психологічно значимими.

Ключові слова: маргінальність, суб'єкт, конструювання, агент, норми, цінності, потреби.

Актуальність дослідження різноманітних феноменів людського буття (одним яких є маргінальність) визначається необхідністю розвитку філософського розуміння людини, суспільства і світу в цілому, поглибленні і уточненні сучасних світоглядних настанов, співвіднесенні їх з реаліями сучасних соціокультурних процесів. Саме людина та її відносини з суспільством і світом постає головною філософською проблемою.

В цілому маргіналізація як феномен соціокультурних трансформацій являє собою процес поглиблення розшарування суспільства з сталою структурою соціальних верств, що супроводжується винесенням окремих особистостей та соціальних груп за межі традиційного соціокультурного середовища. При "класичному" підході до маргіналізації її головною ознакою визнається розрив соціальних зв'язків в широкому розумінні цього слова. Послідовно руйнуються спочатку економічні, потім соціальні і нарешті духовні зв'язки. Чим інтенсивнішою є динаміка соціокультурних процесів тим більшою мірою маргіналізація проявляється як феномен, при цьому прояві цього феномену принципово урізноманітнюються. Збільшення кількості та урізноманітнення маргінальних груп в структурі суспільства суттєво ускладнюють процеси соціальної взаємодії та роблять їх більш багатоаспектними. Так, перехід від класичного традиційного суспільства до постмодерного, що постає як низка традиційних процесів обумовлює необхідність уточнення та модернізації наукового розуміння маргіналізації як соціального процесу та маргінальності як соціального феномена. Постає низка актуальних наукових проблем, однією з яких є питання суб'єктів конструювання маргінальності. Відповідь на нього вимагає визначення, які конкретно "персони" та "постаті" постають рушіями процесу формування маргінальних особистостей та груп.

Питання про згортання процесу маргіналізації та формування самого феномену привернуло увагу багатьох науковців. Загальні питання, що спрямовані на дослідження маргінальності як соціального явища, розкриті в роботах таких закордонних та вітчизняних авторів: Е.Нейман, Й.Халасінський, А.Керкхофф,